

1. *Волоткович, В. М.* Учебная программа по специальности 1-16 01 06 Духовые инструменты (по направлениям) направлению специальности 1-16 01 06-11 Духовые инструменты (народные). – Минск : БГУКИ, 2015. – 14 с.

2. *Коротеев, А. Л.* Становление и развитие духового оркестрового исполнительства Белоруссии в контексте национальной художественной культуры : автореф. дис. ... канд. искусств. : 17.00.02 / А. Л. Коротеев ; Моск. гос. институт культуры. – М., 1999. – 24 с.

3. *Макарова, Е. А.* Организация концертно-зрелищной деятельности : метод. пособие / Е. А. Макарова, С. Б. Мойсейчук, И. Л. Смаргович. – Минск : ГУК «Минский областной центр народного творчества», 2015. – 170 с.

В. Б. Несцяровіч,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
дацэнт кафедры рускай мовы як замежнай

БЕЛАРУСКАЯ ДРАМАТУРГІЯ ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ: ВОПЫТ ЭСТЭТЫЧНАГА ВЫХАВАННЯ

Адчуванне прыгожага як увасобленага характава – адна з вызначальных рыс духоўнай сутнасці чалавека. Дадзенае ад нараджэння, яно патрабуе бесперапыннага развіцця і ўзбагачэння. Змалку дзіця засвойвае ўсё тое, што бачыць і чуе, з чым сутыкаецца, набывае жыццёвы досвед, атрымлівае ўяўленні пра свет, маральныя каштоўнасці ў ім, вучыцца суперажываць. Спрадвечна ў мэтах выхавання і духоўнага ўзбагачэння дзіцяці беларусы выкарыстоўвалі элементы тэатральных дзействаў. Усе традыцыйныя гульні дзетак беларусаў мелі ярка выражаную тэатральную змястоўнасць. І зараз у многіх мясцовасцях бытуюць розныя разлічаныя на дзіцячае ўспрыманне сцэнкаі, якія дайшлі да нас праз стагоддзі. Добрую глебу для ўзнікнення дзіцячай драматургіі падрыхтавала батлейкавая драма.

Першая ў беларускай драматургіі п'еса для ляльнага тэатра «Снатворны мак» (1912) К. Лейкі і сёння вабіць дзяцей сваёй паэтычнасцю. У 20-я гг. ХХ ст. мелі плён на ніве дзіцячай драматургіі Ф. Аляхновіч, А. Гарун, М. Чарот. У 1920 г. выйшаў зборнік «Жывыя казкі для дзіцячага тэатру» А. Гаруна. Цікавай для разумення сэнсу назвы кнігі і выхаваўчай ролі змешчаных

у ёй твораў з'яўляецца прадмова пісьменніка: «Жывымі назваў я казкі, надрукаваныя ў гэтай кніжачцы, дзеля таго, што я не чуў іх ад каго-небудзь і потым запісаў, але ўласнымі вачыма бачыў і вушамі чуў усё тое, што ў іх дзеецца. Я хацеў, каб кожная з маіх казак пасля яе прачытання выклікала ахвоту паказаць прачытанае ў асобах – “згуляць”; адным словам, мае дарагія прыяцелі, да вашых гульняў я хацеў дадаць яшчэ тры гульні: у “хлопчыка ў лесе”, у “шчаслівага чырвонца” і ў “дзіўны лапаць”». А. Гарун разумеў, што структурна-вобразныя асаблівасці драматычнага твора абумоўліваюць яго прыналежнасць як да славеснага мастацтва, так і да мастацтва тэатральнага, што менавіта пры сцэнічным увасабленні п'еса-казкі і гульні атрымліваюць лагічнае завяршэнне, і раіў дзяцям дапоўніць казкі па свайму разуменню, так драматург стымуляваў развіццё фантазіі дзяцей, іх творчых здольнасцей.

Значных поспехаў дасягнула дзіцячая драматургія ў 30-я гг. XX ст. На сцэне Тэатра юнага глядача Беларусі (ТЮГ) у 1939 г. была пастаўлена п'еса-казка В. Вольскага «Цудоўная дудка» (1938). Пастаноўка выклікала незвычайны грамадскі рэзананс. Яна адразу ўзняла беларускі ТЮГ на новы мастацкі ўзровень і вывела яго ў шэраг лепшых тэатраў для дзяцей, што было пацверджана на Усесаюзным аглядзе дзіцячых тэатраў у Маскве ў 1940 г. Сюжэтная канва «Цудоўнай дудкі» арыгінальна сплятаецца з вуснапаэтычных твораў – казак, паданняў, загадак, абрадавых песень. Народным уяўленням адпавядае і абмалёўка дзеючых асоб, спосабы вырашэння канфлікту. П'еса-казка В. Вольскага «Цудоўная дудка» стала своеасаблівым мастком, які злучыў творчую практыку першых дзесяцігоддзяў з пасляваенным часам.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны рэпертуар дзіцячых тэатраў узбагаціўся творамі гераічнай тэматыкі: «Юныя мсціўцы» А. Гутковіча і У. Хазанскага, «Выбух» М. Алтухова і М. Гарулёва, «Час любові і нянавісці» Я. Пасава, «Шпачок» і «Маленькія салдаты» («Гаўрошы Брэсцкай крэпасці») А. Махначы. Побач з гераічнай інтэнсіўна распрацоўвалася і маральна-этычная праблематыка (п'еса А. Вярцінскага «Дзякуй, вялікі дзякуй!»).

Лепшыя традыцыі выкарыстання фальклорна-этнаграфічнага матэрыялу, назапашаныя беларускай драматургіяй за многія гады свайго развіцця, выявіліся ў п'есе В. Лукшы «Чароўны

камень» (1984). Юнак Ягорка вызваляе ад злой Варажбіткі Алесю, знаходзіць чароўны камень, пра які даўно марылі людзі. Ад таго каменя «жыта цягнецца да аблокаў, лён, як лес, не нацешыць вока». Аднавяскоўцы святкуюць дажынкi, водзяць карагоды, у песнях славяць хлеб.

На працягу ўсёй гісторыі нацыянальнай дзіцячай літаратуры драматургі плённа развівалі жанр п'есы-казкі, узбагачалі яе эстэтыку і паэтыку, адлюстроўвалі ўсё новыя і новыя з'явы жыцця. Сёння гэты жанр дамінуе ў драматургіі для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў, аднак нярэдка аўтары ўдакладняюць жанрава-стылявую прыроду сваіх твораў: калядная гісторыя «Меч анёла», фантастычныя прыгоды «Віртуальнае зубраня», камічныя падзеі ў дзвюх дзеях «Кірмашовы балаган» І. Сідарука; рыцарская п'еса «Маленькі збраяносец» П. Васючэнкі; зімовая казка «Хохлік», п'еса-жарт «Піліпка і Ведзьма», п'еса-прыпавесць «Шлях да Батлеему» С. Кавалёва. Праз арыгінальныя жанрава-стылёвыя формы драматургі актуалізуюць пытанні ўзаемаадносін чалавека і свету.

Разгледзім жанрава-стылявыя тэндэнцыі, якія можна вылучыць у драматургіі для дзяцей.

Назіраецца зварот да вядомых фальклорных сюжэтаў, матываў, вобразаў, пераасэнсаванне іх («Страшнік Гам» П. Васючэнкі; «Хохлік», «Жабкі і Чарапашка» С. Кавалёва; «Кірмашовы балаган» І. Сідарука; «Дудка-самагудка» З. Дудзюк). Выкарыстоўваючы традыцыйныя народныя матывы і вобразы, выяўленчыя сродкі, жывёльную алегорыю, сюжэтна-кампазіцыйныя прынцыпы будовы народнай казкі, драматургі засяроджваюць увагу на праблемах і пытаннях свайго часу, шырока ўжываюць рэаліі і рысы сучаснай рэчаіснасці. Часта драматургі звяртаюцца да традыцыйных фальклорных вобразаў. Галоўны герой зімовай казкі С. Кавалёва – лесавічок Хохлік. Гэты гарэзлівы і часам небяспечны для людзей лясны дух, чый вобраз паэтызаваўся яшчэ Я. Купалам («Як зайграе ў лесе Хохлік, – // Замірае песень воклік; // Як зачэпіць мох і лозы, – // Ажываюць смех і слёзы...»), у п'есе С. Кавалёва, як і ў казцы «Скарб» Зм. Бядулі, выконвае ролю станоўчага персанажа. Ён выратаўвае дзяўчынку, якая заблукала ў зімовым лесе. Драматург паспяхова раскрывае маральна-этычныя праблемы скрозь прызму мастацкіх вобразаў, метафар, алегорый.

Вылучаецца мадэрнізацыя фальклорных сюжэтаў («Піліпка і Ведзьма» С. Кавалёва, «Новы калабок» П. Васючэнкі). Гэта вынік творчага пошуку драматургаў, які яднае мастацкую традыцыю і наватарства, пераасэнсаванне і раскрыццё рэалій нашых дзён. П'еса-казка С. Кавалёва «Піліпка і ведзьма» створана па матывах аднайменнай беларускай народнай казкі пра жыццё і смерць, дабро і зло. Увасабленнем жыцця з'яўляецца хлопчык Піліпка, увасабленнем смерці – Ведзьма, паміж імі і адбываецца асноўны канфлікт. У фінале п'есы гусі ствараюць атмасферу ўзнёсласці, даюць хлопчыку крылы, ён вяртаецца дадому.

Вядомы фальклорны сюжэт пра калабка П. Васючэнка мадэрнізаваў, аздобіў гумарам, аўтарскай фантазіяй. Кожнае дзіця ведае гісторыю: «Жылі-былі дзед ды баба. Вось і кажа дзед бабе: «Схадзі, па кадушцы паскрабі, па скрыні памяці, ці не наскрабеш мукі на калабок...» Гэты, усім дзецям вядомы калабок уцёк у лес, быў ён «пусты, бяздушны, чэрствы». «Спячы мне новага калабка, – кажа дзед. – Хачу, каб калабок быў ветлівы. Душэўны. Хачу, каб з душой быў. Гэта значыць, з добрай начынкай. І не чэрствы. І каб старых паважаў. Каб сам старому чалавеку ў рот скакаў...» У адрозненне ад вядомага сюжэта новы калабок быў з мяккай, пяшчотнай душой, у фінале п'есы-казкі ён вяртаецца да дзеда з бабай са сваімі сябрамі і адкрывае сакрэт: аказваецца, унутры калабка душа мяккая, трапяткая.

Актыўна аднаўляюць сучасныя драматургі народныя традыцыі, звяртаюцца да каляндарна-абрадавых свят (Каляды, Новы год, Купалле): калядная гісторыя «Меч анёла» І. Сідарука, «Шукайце кветку-папараць» Г. Каржанеўскай, «Ноч на Івана Купалу» Ю. Куліка. Рамантычная схільнасць да міфалагізацыі свету, да выкарыстання фальклорных уяўленняў пра яго з'яўляецца адметнай асаблівасцю п'есы-казкі С. Клімковіч «Мілавіца», у якой выяўлены адметнасці нацыянальнага характару, паказаны асаблівасці менталітэту беларусаў.

Пачынае сваё адраджэнне ў беларускай драматургіі жанр містэрыі. Гэта жанр сярэднявечнага заходнееўрапейскага тэатра XIII–XVI стст., аснову якога складалі сюжэты са Старога і Новага Запаветаў. Містэрыі ставіліся пад час рэлігійных святаў. Яскравыя прыклады сучасных п'ес-містэрыі – «На Каля-

ды» Э. Акуліна, «Світанак над вежамі» С. Дзедзіча. Творча асэнсоўваюцца беларускімі драматургамі, якія пішуць для дзяцей, біблейскія, хрысціянскія матывы («Шлях да Батлеему», манап'еса «Маленькі Анёлак» С. Кавалёва), сярэднявечныя легенды («Трыстан ды Ізольда» С. Кавалёва).

Багатая палітра драматургічнага мастацтва ўзнаўляе і ўва-сабляе ўсю шматграннасць і паўнату жыцця. Важным элемен-там драматургіі для дзяцей з'яўляецца зварот да матываў прыгод і падарожжаў, напрыклад «Янук, рыцар Мятлушкі» Л. Рублеўскай (пастаўлены ў 2002 г. на сцэне Акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа пад назвай «Прыгоды вандроўнага рыцара»), да рыцарскіх матываў, напрыклад «Ма-ленькі збраяносец» П. Васючэнкі.

Драматургі ствараюць уласна літаратурныя п'есы-казкі для дзяцей («Як Лютасць стала Літасцю» Г. Васілеўскай, «Каця-рынка і Кэт» П. Васючэнкі) звяртаюцца да жанру фэнтэзі («Канікулы на астэроідзе» З. Дудзюк), узаемасувязі чалавека і прыроды (п'есы «Чароўны гадзіннік» («Гадзіннік Лікбога») З. Дудзюк, «Каляровая затока» П. Васючэнкі, «Кветкі пад ліў-нем» І. Сідарука, «Зімовая песня жаўрука» Г. Марчука).

Выкарыстоўваюцца таксама літаратурныя крыніцы для ства-рэння новых узораў сцэнічных твораў для дзяцей: «Чарнакніж-нік» С. Кавалёва – «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фанта-стычных апавяданнях» Я. Баршчэўскага, «Спадчына бабулі Зімавухі» Л. Рублеўскай – «Снежная каралева» Х. К. Андэрсена, «Зорны хлопчык» Г. Каржанеўскай – «Маленькі прынц» Антуана дэ Сент-Экзюперы. Літаратурныя тэксты драматургі «ажыўляюць», адаптуюць да жыцця на сцэне, спалучаюць паэтычныя і праязічныя фрагменты, тым самым актуалізуюць змест твораў Я. Баршчэўскага, Х. К. Андэрсена, Антуана дэ Сент-Экзюперы.

Беларуская дзіцячая драматургія прыкметна актывізавала свае творчыя пошукі, папоўнілася цікавымі творами, якія ўзба-гацілі не толькі нацыянальны рэпертуар, але і жанравыя тра-дыцыі.

---

1. Кавалёў, С. Хохлік: зб. п'ес для драм. і лялеч. тэатр. калектываў / С. Кавалёў. – Мінск : БелДІПК ; Мазыр : Белы вецер, 2002.

2. Каржанеўская, Г. На сцэне дня: зб. п'ес для лялеч. і драм. аматар. тэатраў / Г. Каржанеўская. – Мінск : БелДІПК, 2004.